

**ENIGE KANTTEKENINGEN BIJ HET LEVEN EN WERKEN VAN
CORNELIS DREBBEL**
door Hubert van Onna

Cornelis Drebbel (1572-1633) is een van de meest interessante burgers, die Alkmaar heeft voortgebracht. Hij werd geboren in het jaar voor Alkmaars Beleg, hij stierf in Londen. Tussen de twee jaartallen, die Drebbels' levensbegin en -einde aangeven, heeft zich een roerig leven afgespeeld. Een aantal historici heeft zich in het leven van Drebbel verdiept, zoals bijv. Gerrit Tierie, die op vrijdag 10 juni 1932 zijn proefschrift "ter verkrijging van den graad van doctor in de wis- en natuurkunde aan de Rijksuniversiteit te Leiden" verdedigt. Hij promoveert op Drebbel, met een in het engels geschreven proefschrift, dat een groot aantal bijzonderheden geeft over het leven en werken van Drebbel. In 1922 publiceert Prof. Dr. F.M. Jaeger het boek met de titel "Cornelis Drebbel en zijne tijdsgenooten", dat begint met de konstatering in paragraaf 1 van het eerste hoofdstuk, "dat er tot op heden noch van Cornelis Jacobsz. Drebbel's persoonlijkheid, noch van de ware beteekenis van zijne praestatie's, een goed geproportioneerd beeld bestaat". Ook L.E. Harris behandelt in zijn boek "The two Netherlanders" (1961, uitgeverij E.J. Brill, Leiden) Drebbel, als een van de twee.

Naast professionele historici hebben ook de liefhebbers zich met Drebbel beziggehouden. Zo publiceerde in 1904 Dr. H.A. Naber het werkje "De ster van 1572", uitgegeven door de Maatschappij voor de goede en goedkoope lectuur te Amsterdam. mevrouw Bosboom-Toussaint, in Alkmaar wellicht beter bekend onder de naam Truitje, romantiseerde de Praagse periode van Drebbel (1610 tot 1613) in het boekje "Een Alkmaarder te Praag", een uitgave in de serie Bibliotheek voor School en Volk, 1880 Den Haag. Ook in de 17e eeuw wordt regelmatig aandacht besteed aan Drebbel; zo wordt in een artikel in de Alkmaarse Historische Reeks (1980, pag. 101 e.v.) met de titel "Alkmaarse Natuurwetenschappers uit de 16de en 17de eeuw, door H.A.M. Snelders, de Alkmaarse geschiedschrijver C. van der Woude aangehaald met een citaat uit zijn boek 'Kronyck van Alcmaer, gepubliceerd in 1645. In de Kronyck wordt Drebbel betiteld als "een uytgenomen en boven maten uytmuntende verstandigh Philosoph, wiens hooghe vernuft, ende scherpsinnighe begryp (in zijnen tydt) in de gansche Werelt geen gelyck en hadde inde Philosophie. . . ." en ook "Een kloeck verstant, een pronck der Werelt, Waerd, met eeuwig lof beperelt."

De belangrijkste bron van informatie over Drebbel's doen en laten is waarschijnlijk het archief van N.C.F. de Peiresc, geboren in Beaugeneir in de provence in 1580 en overleden in 1637 in Aix en Provence. In de bibliotheque de Capentras te Avignon is een aantal manuscripten van De Peiresc aanwezig, waaruit de meeste Drebbelbeschrijvers geput hebben. De Peiresc was een Fransman, antiquair van beroep en tevens actief als amateur-astronoom, filosoof en natuurkundige. Hij was ondermeer in het bezit van een "lunette de Drebbel". Deze "lunette" kwam in zijn bezit via Drebbel's schoonzoon, Jacob Kuffler, die het apparaat in 1622 afleverde. Zowel Jaeger als Harris citeren regelmatig uit de geschriften van de Peiresc.

De meningen over Cornelis lopen nogal uiteen. Jaeger noemt hem op pagina 95, „het echte type van den 17-en eeuwschen inventor, de man der zuivere empirie, die, voor-voover het zijne theoretische visie betrof, in niets afweek van zijne voorgangers in de vervolgen eeuwen, gekenmerkt als zij waren door hunne neiging tot mystieke beschouwingen, hun zin voor occulte bespiegeling en hunne hulpeloosheid, waar het eene meer rationele opvatting der natuurverschijnselen aanging”.

Op systematische wijze toont Jaeger in zijn boek aan dat de uitvindingen, die, met name door Naber aan Drebbel toegeschreven zijn, geen geesteskinderen van Drebbel zijn. Jaeger's opinie over Drebbel is niet erg positief, zoals uit de volgende typering van Drebbel, op pag. 95 van zijn boek blijkt. Jaeger stelt daar over Drebbel: "Begaafd met eene levendige en onrustige fantaisie, fladderden zijne gedachten van het een op het ander, in alles datgene zoekende, waarmede hij zijne omgeving kon imponeeren en waardoor hij kon poseeren als de boven anderen begenadigde uitvinder." Op pag. 96 gaat Jaeger door met de afbraak van Drebbel: "Zijne ongebreidelde fantaisie verleidde

Cornelis Drebbel, de uitvinder van de onderzeeboot.

hem, om tegenover zijne omgeving op te treden op eene wijze, zoals die veeleer van een blagueur, dan vaneen natuurvorschuer verwacht moet worden." en op pag. 97 sluit Jaeger af met "Ofschoon hij een vernuftig mechanicus was en begiftigd met een scherp en vlot inzicht als instrumentmaker, heeft Drebbel desondanks in zijn geheelen onzekeren levensgang aan de wetenschap niet eene vinding van principieele beteekenis geschonken of haar ook maar met een enkel denkbeeld van meer algemeene strekking verrijkt." Maar, stelt Jaeger "men doet zijn aandenken evenzeer onrecht aan door hem botweg als een charlatan of marktschreeuwer voor te stellen."

een Drebbelfan aan het woord

Naber heeft een geheel andere visie; hij komt naar aanleiding van een onderzoek naar natuurkundige zaken met Drebbel's werk in aanraking tijdens een verblijf in Londen in 1894. Hij wordt volledig gegrepen door de persoon Drebbel en hij ontwikkelt zich dan ook tot een verdediger van Drebbel, zoals uit de slotalinea van zijn voornoemde boek blijkt: "Zoo heeft dan Drebbel's genie eene macht van uiteenloopende onderwerpen aangevat en verder gebracht. Wie met Drebbel geen rekening houdt kan de geschiedenis der natuurwetenschappen slechts zeer onvoldoende begrijpen; hij heeft geschitterd aan den wetenschappelijken hemel als de Ster van 1572, die allerlei kleuren doorliep; die ster uit het sterrebeeld Cassiopeja (Nova Tychonis) overtrof zelfs Jupiter en Venus in glans; was zichtbaar bij dag en bij nacht. En wat het merkwaardigste is, het was geen geleend maar eigen licht."

Naber gaat in zijn bewondering voor Drebbel zover, dat hij hem bestempelt tot de uitvinder van het Perpetuum Mobile, de duikboot, en de zuurstof. Het duikbootverhaal grijpt Naber aan om te bewijzen dat Drebbel's naam "in plaats moet treden van die van Priestley en Scheele, "die anderhalve eeuw later als de ontdekkers van zuurstof naar voren komen. (Naber pag. 66). Voor de bewijsvoering verwijst Naber ondermeer naar Drebbel's geschrift: Een kort Tractaet van de natuere der Elementen, ende hoe sy veroorsaecten, den wint, reghen, blixem, donder, ende waeromme dienstich zijn, uitgegeven in 1604 en een aantal malen herdrukt in verschillende talen.

Drebbel, doopsgezind?

In het laatste kwart van de 16de eeuw vond de rebellie tegen het Spaanse autoritaire, katholieke gezag plaats. Het fundament voor de Staat der Nederlanden werd gelegd. Met name de veranderingen op godsdienstig gebied bepaalden het leven in die periode. het verstarde en dogmatische rooms-katholieke geloof werd in de Noordelijke Nederlanden door velen ingeruild voor de protestante confessie of een van de varianten. Voordat het zo ver was dat de diverse confessies naast elkaar werden getolereerd, werden er nog heel wat slachtoffers gemaakt. Zo worden er in 1531 nog drie ketteren in Alkmaar terecht gesteld "mit een waerde duer huer hals" en in 1536 wordt, volgens opgave van de Alkmaarse Doopsgezinde Gemeente, Ouintijn op eht Ropjeskuil te Alkmaar verbrand en twee doperse zusters worden verdronken in het water van de Mient. Volgens Romein (pag. 228, de Lage Landen bij de zee) zijn er tijdens het beleg van Alkmaar in 1573 ca. 78 mannelijke en iets minder vrouwelijke lidmaten van de gereformeerde gemeente geteld, iets minder dan 3% van de totale bevolking. Tijdens het beleg wordt het de doopsgezinden, ook wel mennonisten genoemd, naar hun leider Menno Simonz, toegestaan om burgerdiensten te verrichten, zodat zij hun pacifisme trouw konden blijven. Drebbel woont aan de Koningsweg, hoek Doelenkluft rond 1595; in hetzelfde jaar koopt de Waterlandsche Doopsgezinde Gemeente een achtererf met schuur aan de Koningsweg. Of Drebbel doopsgezind is geweest, is niet met zekerheid te zeggen. Het is wel zeer waarschijnlijk dat hij tot de doopsgezinde gemeent heeft behoord; het empirische, het innovatieve van zijn werkwijze kan als vingerwijzing gezien worden.

In de literatuur over Drebbel wordt veelal aangenomen, dat hij bij de doopsgezinde gemeente was aangesloten.

Ook in zijn Alkmaarse kennissenkring komen nogal wat doopsgezinden voor, zoals bijv. Metius.

Tierie citeert uit Drebbel's boekje "Van de Natuere der Elementen om Drebbel's visie op religieuze zaken duidelijk te maken:

"Wat sullen wy doen in danckbaerheydt, sullen wy Myrrhe of Wierooock offeren, of sullen wy ons laten Besnyden, of den baerdt ende kruyn scheeren? sullen wy onsen stoel verhooghen, ende in witte oft swarte kleederen prediken?

Of sullen wy die sonder Godt onwetende zijn, de onwetende met den Swaerde uytroeyen? of sullen wy Godts lof uytroepen? of groote Boecken schrijven, ende hem een groote naem maeken?

Och Broeder, ist niet ydelheydt?

Het bovenstaande citaat van Drebbel leer ons dat hij in ieder geval een wijs man is geweest. Waarschijnlijk een stuk wijzer dan zijn biografen hebben willen aannemen.

Redactie: Mevr. R. van Zweers
G. Valk
H. Koolwijk

Redactieadres: H. Koolwijk, Schermerweg 99, 1821 BG Alkmaar.

Vereniging: Secretariaat Vereniging Oud Alkmaar:
M. Meijering, De Kloosterhof 19, 1852 LA Heiloo
Gironummer penningmeester te Heiloo: 600401

Druk: Da Costa, Alkmaar.